

Nico de Haan
Elwin van der Kolk

DE VIRTUOZE VOGEL ZANG GIDS

STAPSGEWIJS VOGELGELUIDEN
LEREN HERKENNEN
VOOR IEDEREEN

Vogelbescherming
NEDERLAND

anwb

MET HANDIGE
QR-CODES
VAN ALLE VOGEL-
GELUIDEN

1

LEEFGEBIED

2

SEIZOEN EN TIJDSTIP

3

VOGELTAAL

Nico de Haan
Elwin van der Kolk

DE VIRTUOZE VOGEL ZANG GIDS

MET HANDIGE
QR-CODES
VAN ALLE VOGEL-
GELUIDEN

STAPSGEWIJS VOGELGELUIDEN
LEREN HERKENNEN
VOOR IEDEREEN

KOSM • S

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

KOSM • S

www.kosmosuitgevers.nl

 kosmos.uitgevers

 kosmosuitgevers

© 2022/2023 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen, onderdeel van VBK | media

Idee en tekst Nico de Haan

Vogelillustraties Elwin van der Kolk

Vogelgeluiden Peter Boesman (m.u.v. buidelmee en casarca: Joost van Bruggen / eider en kanoet: Thijs Fijen / strandplevier en grote mantelmeeuw: René Wanders / slechtvalk: Romuald Mikusek / velduil: Stein Ø. Nilsen)

Vormgeving en opmaak Jan Johan ter Poorten,
www.aperta.nl

Redactie Sander Macquoy

Persklaarmaker Marjolein den Hartog

Kosmos Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

ISBN 978 90 439 2695 9

ISBN e-book 978 90 215 9060 8

NUR 435

Derde, herziene druk, april 2023

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, online-publicatie of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever kan echter aansprakelijk gesteld worden voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

Eventuele correcties kunt u doorgeven via info@kosmosuitgevers.nl

OVER DE AUTEURS

NICO DE HAAN is vogelkenner en -beschermmer in hart en nieren. Hij is ambassadeur van Vogelbescherming Nederland en heeft jarenlange ervaring met het geven van vogelcursussen. Hij schreef eerder tientallen vogelboeken, waaronder de succesvolle *Gewiekste Vogelgids*, en won in 2007 de Zilveren Griffel voor *Vogelontdekgids*.

ELWIN VAN DER KOLK is al ruim 25 jaar de huistekenaar van Vogelbescherming Nederland. Hij illustreerde talloze vogelboeken zoals *De Gewiekste Vogelgids*, *Vogelontdekgids* en *Zakgids Vogels van Nederland en België*.

INHOUD

Voorwoord	8
Handleiding	9
Hoe zingen vogels?	15
Waarom zingen vogels?	17

1 LEEFGEBIED

21

In de tuin	23
In park en stad	29
Op het platteland	35
In het weidereservaat	41
In het bos	47
Op de heide	53
In het moeras	59
In het duin	65
Op het wad	71
Aan de kust	77

2 SEIZOEN EN TIJDSTIP

83

Winterzangers (november – januari)	85
Vroege voorjaarszangers (februari)	91
Voorjaarszangers (maart – juni)	97
Avond- en nachtzangers	105
De vogelzangklok: hoe laat beginnen vogels met zingen?	108

Virtuoze imitators	117
Virtuoze zangers	121
Herhaalzangers	126
Brabbelende zangers	137
Krassende zangers	144
Eigenaamzangers en -roepers	147
Kleine roepers	156
Grote roepers	170
Heel grote roepers	179
Nachtelijke roepers	189
Slikroepers	196
Zeldzame roepers	211
Kabaalmakers	220
Zwemmende kwakers, fluiters en knarsers	234
Drummende, lachende, ratelende, knorrende en blatende vogels	242

Dankwoord	249
Tijdbalkjesoverzicht	250
Mijn vogelafvinklijst	256
Register	266

VOORWOORD

Eerder bracht ik in samenwerking met Kosmos Uitgevers het boek *De Gewiekste Vogelgids* uit. Een totaal andere vogelgids dan alle andere gidsen die tot dan toe verschenen waren. Met *De Gewiekste Vogelgids* kun je heel goed vogels determineren op basis van kleur, gedrag, vorm en leefgebied. Met deze gids wilde ik het vogels kijken toegankelijk maken voor iedereen. Dat het zo'n succes zou worden, had ik van tevoren niet voor mogelijk gehouden. Inmiddels is het uitgegroeid tot een heuse bestseller!

Maar dat brengt mij ook gelijk bij een klein nadeel van *De Gewiekste Vogelgids*. Vogels observeren doen we namelijk niet alleen door te kijken, maar ook door te luisteren! (En misschien een klein beetje door te ruiken, maar hooguit alleen als we in een aalscholverkolonie zijn...) Zodoende ontstond het idee voor *De Virtuoze Vogelzanggids*; een gids bedoeld om ons gehoor beter te kunnen gebruiken bij het vaststellen van de juiste vogelsoorten. Nu is het op zijn minst boeiend om in allerlei verschillende vogelgidsen te zien hoe de auteurs allemaal op verschillende manieren de vogelgeluiden in geschreven taal proberen te vatten. De werkelijkheid is dat dat bij benadering een beetje kan, maar nooit echt goed lukt. De mensentaal is nou eenmaal geheel ongeschikt om de vogeltaal goed weer te geven. De vogelzang is immers heel gevarieerd en virtuoos. In dit boek dus minder 'tsie tsie tuuu tuuu pziitt' enzovoort, alleen als het karakteristiek is en echt helpt bij het herkennen van de zang doe ik ook een poging.

Maar wat kom je dan wel in deze gids tegen? *De Virtuoze Vogelzanggids* is geheel interactief en staat boordevol QR-codes die linken naar vogelgeluiden. Op die manier kun je na het lezen van een vogeltekstje gelijk via een QR-code het juiste geluid erbij beluisteren. Daarnaast heb ik bij elk vogelgeluid een speciaal geheugensteuntje voor je ingesproken! Derhalve vraag ik je wel éérs de handleiding van dit boek te lezen, voordat je het gaat gebruiken. *De Virtuoze Vogelgids* wijkt namelijk in alles af van de bestaande gidsen op dit gebied. De reden is dat je eerst de vogeltaal moet leren *kennen* voordat je de vogelzang kunt *herkennen*. Met de vogeltaal is het net als met een buitenlandse taal, je moet er wat energie in stoppen voordat je begrijpt wat er wordt bedoeld!

Ik wens je veel plezier met *De Virtuoze Vogelzanggids*!

Nico de Haan, Ambassadeur Vogelbescherming Nederland

HANDLEIDING

DRIESTAPPENPLAN VOOR DE VOGELZANG

Veel mensen vinden het maar moeilijk om al die verschillende vogels te leren kennen. Toch is het veel eenvoudiger dan je denkt. Je moet het je alleen stap voor stap eigen maken en een beetje oefenen. Daarom heb ik een driestappenplan gemaakt, waarmee iedereen met een beetje geduld en aandacht de vogelzang heel makkelijk kan leren herkennen. Het stappenplan volgt de drie hoofdstukken in dit boek: 'Leefgebied', 'Seizoen en tijdstip' en 'Vogeltaal'.

STAP 1 – OEFENEN, OEFENEN EN NOG EENS OEFENEN

LEEFGEBIED

In het eerste hoofdstuk heb ik per leefgebied een top tien samengesteld van de algemeenste en opvallendste zangers en roepers. De bedoeling is dat je die eerst gaat oefenen voordat je verder aan de slag gaat. Tien vogels in tien leefgebieden, oftewel honderd in totaal. Dat is een mooi begin; de rest komt later wel. Raadpleeg voor je de hei op gaat, een boswandeling gaat maken of door een moerasgebied gaat varen, eerst deze top tien. Niet alle voorkomende vogels staan hierin vermeld, maar als je deze tien kent, wordt een natuuruitje gelijk een stuk interessanter. Hou af en toe even stil, sluit desnoods je ogen om je op je gehoor te concentreren en er gaat een wereld voor je open. Luister vooraf een aantal keren naar de vogelgeluiden en laat je eventueel overhoren door iemand anders.

Als je wat verder gevorderd bent, test dan ook je kennis dwars door de leefgebieden heen. Dat is heel nuttig, want vogels laten zich echt niet allemaal door mij in een hokje stoppen. De koolmees en pimpelmees hoor je niet alleen in de tuin, maar ze fluiten er ook op los in het bos of in de duinen. De fitis en de tjiftjaf hoor je bijna overal, net als de zanglijster, de spreeuw en de merel.

STAP 2 - MAAK JE EIGEN VOGELLUISTERLIJST

SEIZOEN EN TIJDSTIP

In het tweede deel geef ik een voorzet over de tijdstippen waarop de vogels in de loop van het jaar beginnen te zingen of te roepen. Ik heb een indeling gemaakt in winterzangers, vroege voorjaarszangers, voorjaarszangers, en avond- en nachtzangers. Zodra je de eerste twee groepen hebt leren herkennen, komen de voorjaarszangers terug van hun winterverblijf en kun je met hun vogelzangkoor kennismaken. Ook heb ik een vogelzangklok gemaakt in de volgorde waarin de vogels 's morgens vroeg gaan zingen. Al zullen ze zich daar niet altijd precies aan houden!

Als je de vogels in het eerste deel hebt leren kennen, lukt het al aardig om een 'vogelluisterlijst' te maken. Hiermee kun je precies bijhouden welke vogels je wanneer kunt horen en hoe je de zang kunt herkennen. Bovendien kun je een paar weken voordat bepaalde vogels weer van zich laten horen, de zang via de QR-codes al zelf oefenen. Dan ben je beter op hun geluid en terugkomst voorbereid. Mocht je een vogel gehoord hebben, dan kun je vervolgens een notitie maken in de afvinklijst achterin het boek (zie blz. 256). Tot slot is het boeiend om een keer 's morgens een uur voor zonsopgang naar een vogelrijk gebied te gaan. Als je dan nog niet direct alle vogelgeluiden herkent, kun je er in ieder geval wel van genieten.

STAP 3 – LEER DE VOGELTAAL BEGRIJPEN

VOGELTAAL

Als je al wat verder gevorderd bent, wordt deel drie interessant. Hierin heb ik alle vogelgeluiden van algemene en iets minder algemene vogelsoorten ondergebracht. Om dit niet een grote brij te laten worden, heb ik geprobeerd op basis van hun vocale prestaties en mijn ervaringen deze vogels onder te brengen in kleine, herkenbare groepjes. Speel de geluiden van de brabbelaars, herhaalzangers, krassers, sli kroepers en kabaalmakers eerst eens af om 'tussen de oren' te krijgen welke vogels hier zijn ondergebracht. Om de groepjes nog wat kleiner te maken, heb ik soms ook onderscheid gemaakt in vogels die in tuin en park of in natuurgebieden te horen zijn.

Het vraagt enige oefening om de juiste vogel in de juiste groep te vinden, maar als je jezelf een beetje traint, gaat het heel snel. Als extra geheugensteuntje heb ik ze voorzien van een aantal ezelsbruggetjes en typering. Dat lijkt wat ingewikkelder, maar na wat oefenen weet je al snel wie de 'drummers', 'krassers' en 'superimitators' zijn. Als je die eenmaal kent, volgt de rest vanzelf. Stop er wat tijd in, speel regelmatig de zang af en blijf oefenen. Dan ben ik ervan overtuigd dat het snel een feest van herkenning zal worden.

1 LEEFGEBIED

	<i>Pagina</i>
In de tuin	23
In park en stad	29
Op het platteland	35
In het weidereservaat	41
In het bos	47
Op de heide	53
In het moeras	59
In het duin	65
Op het wad	71
Aan de kust	77

10 × 10 VOGELS OM MEE TE STARTEN

In dit eerste deel vind je een top tien van de algemeenste en best hoorbare vogels per leefgebied. Dit verschilt overigens van streek tot streek, maar ik ben uitgegaan van de algemeenste soorten. Tien vogels per leefgebied is een mooi begin. Verdeeld over tien leefgebieden levert dit honderd vogels op. De bedoeling is dat je die honderd vogels eerst gaat oefenen voordat je verder aan de slag gaat. Speel de vogelgeluiden een aantal keren af en laat je eventueel overhoren door iemand anders. Als je wat verder gevorderd bent, test dan ook je kennis dwars door de leefgebieden heen. Dat is heel nuttig, want vogels laten zich echt niet allemaal door mij in een hokje stoppen. De koolmees en pimpelmees fluiten er ook op los in het bos of de duinen. De fitis en de tiftjaf hoor je bijna overal, net als de zanglijster, de spreeuw en de merel.

Je kunt alle geluiden in dit hoofdstuk ook beluisteren via de website van Kosmos Uitgevers.

IN DE TUIN

De tuin is zonder twijfel de ideale plek om met het oefenen van de vogelzang te beginnen. De tuinvogels zijn niet schuw, zingen op korte afstand liedjes die goed van elkaar zijn te onderscheiden en laten zich vaak horen. Veel tuinvogels kom je ook in het park en het bos tegen (zie blz. 29 en blz. 47).

MEREL P. 24

- melodieus
- merelkoor
- begint 's morgens vroeg

ROODBORST P. 24

- parelende zang
- kent honderden liedjes
- mooi concert

WINTERKONING P. 25

- trillend 'wekkertje'
- zingt met zijn hele lijf
- staartje trilt mee

VINK P. 25

- 'slaat' de hele dag
- opwaartse noot aan het eind
- kop schuin omhoog

GROENLING P. 26

- hese uithaal
- zangvluchtjes
- kanariërollers

ZWARTKOP P. 26

- supermelodieus
- klaterende zang
- glashelder lied

TJIFTJAF P. 27

- ritmisch deuntje
- steeds herhaald
- 'maatslagertje'

HEGGENMUS P. 27

- zilveren liedje
- wordt steeds herhaald
- soms zacht 'tsjieten'

BOOMKRUIPER P. 28

- kort, fragiel roepje
- rusteloos
- stiekem

STAARTMEES P. 28

- 'sjiurp'-roepje
- in groepjes
- superzachte zang

AFSPEELLIJST

MEREL 🎵🎵🎵 Niets geruststellender dan een zingende merelman. Melodieuze tonen rollen in een vloeiende beweging in menige tuin naar beneden. Het plezierige is dat hij zowel in de ochtend, middag als avond langdurig fluit. In het najaar zingt de merel soms juist heel zachtjes: de zogenaamde fluisterzang. In de herfst en winter lijkt het wel alsof ze elkaar met heftige 'pink-pink'-geluiden uitschelden.

JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC

- melodieus
- merelkoor
- begint 's morgens vroeg

ROODBORST 🎵🎵🎵 Als je een zingende roodborst ziet, blijf dan een poosje staan en geniet. Vaak blijft de roodborst lang op dezelfde tak zitten zingen. Luister naar de verschillende korte, parelende liedjes en beeld je in dat je speciaal door deze roodborst wordt toegezongen! In het najaar arriveren er veel roodborsten uit noordelijke streken. Dan klinkt er veel 'getikker' in het struikgewas.

JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC

- parelende zang
- kent honderden liedjes
- mooi concert

3 VOGELTAAL

	<i>Pagina</i>
Virtuoze imitators	117
Virtuoze zangers	121
Herhaalzangers	
In de tuin en het park	126
In natuurgebieden	132
Brabbelende zangers	137
Krassende zangers	144
Eigenaamzangers en -roepers	147
Kleine roepers	
In de tuin en het park	156
In natuurgebieden	162
Grote roepers	170
Heel grote roepers	179
Nachtelijke roepers	189
Slikroepers	
Kleine slikroepers	196
Grote slikroepers	205
Zeldzame roepers	211
Kabaalmakers	
In de stad, het park en op het platteland	220
In natuurgebieden	230
Zwemmende kwakers, fluiters en knarsers	234
Drummende, lachende, ratelende, knorrende en blatende vogels	242

Vogeltaal begrijpen

Als je al wat verder gevorderd bent met de vogeltaal wordt deel drie interessant. Hier heb ik alle vogelgeluiden van algemene en iets minder algemene vogelsoorten in ondergebracht. Er zijn ook vogels die niet of nauwelijks enig geluid maken en waarbij dat geluid niet bijdraagt tot de herkenning van de soort. Voor die vogels verwijs ik je graag naar *De Gewiekste Vogelgids*, waar ze wel allemaal in staan. Om al die geluiden een niet al te grote brij te laten worden heb ik geprobeerd, op basis van hun vocale prestaties en mijn ervaringen deze

vogels onder te brengen in kleine, herkenbare groepjes. Maar ik raad je aan ook hiermee aan de slag te gaan. Speel de brabbelaars, herhaalzangers, krassers, slikroepers en kabaalmakers eerst eens af om ‘tussen de oren’ te krijgen welke vogels hier zijn ondergebracht. Om de groepjes nog wat kleiner te maken heb ik soms ook onderscheid gemaakt in tuin en (verschillende) natuurgebieden. Als je er wat tijd in stopt en regelmatig de zang afpeelt en oefent dan ben ik ervan overtuigd dat je het feest van de herkenning snel onder de knie zult hebben!

Je kunt alle geluiden in dit hoofdstuk ook beluisteren via de website van Kosmos Uitgevers.

VIRTUOZE IMITATORS

We hebben maar vijf vogelsoorten die erg goed zijn in het nazingen van anderen lied. Vogels die in Afrika overwinteren, zoals de bosrietzanger, kopiëren ook liedjes van de zangvogels daar. Meestal hebben ze wel een eigen zangpatroon en voegen ze daar regelmatig de zang van andere vogels aan toe. Andere imitators, zoals de spreeuw, doen soms de piepende geluiden van apparaten na. Een merel in onze tuin kon zelfs mijn fluitje nadoen waarmee ik de hond riep, tot verdriet van onze huishond Mick!

ZANGLIJSTER P. 118

·)·)·)

- drie tonen na elkaar
- zeer heldere zang
- goede imitator

MEREL P. 118

·)·)·)

- melodieus
- merelkoor
- begint 's morgens vroeg

SPREEUW P. 119

·)·)·)

- kleppert
- fluit van alles door elkaar
- zingt samen op slaappleats

SPOTVOGEL P. 119

·)·)

- jazzy motief
- uitbundig
- superimitator

BOSRIETZANGER P. 120

·)

- kampioenimitator
- zingt ook Afrikaanse liedjes
- grote variatie

AFSPEELLIJST

ZANGLIJSTER 🎵🎵🎵 De zanglijster schalt met zijn lied overal bovenuit. Hij herhaalt vaak alles drie keer: 'friederik-friederik-friederik'. Het is een krachtige zanger die ook andere vogels als grutto's en scholeksters nafluit. Nog voordat de winter voorbij is, hoor ik altijd mijn eerste zanglijster. In juni worden de zangconcerten gestaakt.

JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC

- drie tonen na elkaar
- zeer heldere zang
- goede imitator

MEREL 🎵🎵🎵 Van deze rustige en beschaafde zanger word je vanzelf tevreden. Hij zingt 's morgens al heel vroeg en fluit ook andere vogels na. Je ziet hem vaak zitten op een boomtop of daknok. In maart komt de merelzang goed op gang om in de loop van de zomer zachtjes te verstommen. In het najaar zingt de merel soms juist heel zachtjes: de zogenaamde fluisterzang.

JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC

- melodieus
- merelkoor
- begint 's morgens vroeg

Word nu actielid!

5 euro voor
6 maanden

Stopt vanzelf

Voor maar 5 euro ben je 6 maanden lang actielid van Vogelbescherming.

De voordelen:

- 2x het prachtige blad VOGELS
- 10% korting op vele artikelen in de webshop
- je steunt Vogelbescherming. Stopt vanzelf na 6 maanden, dus wat houdt je tegen?

Meld je nu aan op
vogelbescherming.nl/actielid

Vogelbescherming
NEDERLAND

Ook verschenen van Nico de Haan en Elwin van der Kolk:

In *De Gewiekste Vogelgids* leer je aan de hand van een uniek systeem vogels kijken. Via een indeling op kleur, gedrag, vorm en leefgebied wordt het heel gemakkelijk om de juiste naam bij de juiste vogel te vinden. De ideale vogelgids voor (beginnende) vogelaars!

Over *De Gewiekste Vogelgids*:

‘Nico de Haan is een begrip in vogelland... Allemaal weetjes waar je echt wat aan hebt in het veld’ – **ROOTS**

‘Decennialang was Nico de Haan zélf onze gids door vogelland. Nu in boekvorm’ – **VOGELS**

DE VIRTUOZE VOGELZANGGIDS van Nico de Haan en Elwin van der Kolk

Luister jij weleens naar een vogelconcert in de tuin? Hoor je een merel, een roodborst, een winterkoning of toch een koolmees? Met deze vogelzanggids van Nico de Haan en Elwin van der Kolk word je vliegensvlug een 'virtuoze' vogelaar!

In *De Virtuoze Vogelzanggids* voert de vogelzang de boventoon en leer je in drie eenvoudige stappen vogelgeluiden herkennen: **LEEFGEBIED**, **SEIZOEN EN TIJDSTIP** en **VOGELTAAL**. Met speciale **QR-CODES** kun je de geluiden 🗣️ van bijna tweehonderd Nederlandse soorten laten afspelen. Nico de Haan heeft daarnaast bij elke vogel een handig geheugensteuntje 🗣️ voor je ingesproken!

DE GEWIEKSTE VOGELGIDS

Wil je naast het herkennen van vogelgeluiden ook beter worden in vogels kijken? Met *De Gewiekste Vogelgids* wordt dat heel makkelijk! Via een indeling op **KLEUR**, **GEDRAG**, **VORM** en **LEEFGEBIED** vind je eenvoudig de juiste naam bij de juiste vogel.

**KOS
M•S**

NUR 435
Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

